

ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไทและไทย้อในเขตจังหวัดสกลนคร

I-San Local Wisdom From Lullaby Ethnic Thai Lao,
Thai Yoy, Phuthai, and Thai Nyaw in Sakon Nakhon Province.

สถิตย์ ภาคมฤค¹

Satit Pakmaluk¹

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานจากเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไท และไทย้อ ในเขตจังหวัดสกลนคร พบว่า เพลงกล่อมเด็กเป็นวรรณกรรมที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งในด้านการใช้ภาษาวรรณศิลป์ในการประพันธ์และเลือกพยางค์คำที่บ่งชี้อารมณ์ความรู้สึก นอกจากนี้ ภูมิปัญญา ด้านสังคมที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็กยังได้สอนแง่คิดสำคัญที่ช่วยชี้ให้เห็นวัฒนธรรมทางสังคมเป็นองค์ความรู้ที่ใช้ในการขับเคลื่อนให้สังคมตนดำเนินไปได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ : ภูมิปัญญาท้องถิ่น, เพลงกล่อมเด็ก, ภูมิปัญญาภาษา, ภูมิปัญญาสังคม.

ABSTRACT

The purposes of this study were to study I-san local wisdom from lullaby of ethnic thai Laos, Thai Yoi, Phuthai and Nyaw in SakonNakhon area. The result of the study found that, lullaby was the literature to reflective local wisdoms in terms of literary language in the literature. and selected words indicating emotions. Moreover, social wisdom is depicted in a lullaby in a lullaby to teach portent consideration to point out the social culture which Was a knowledge to social propel to appropriate actions.

Keywords : local wisdom, lullaby, language wisdom, social wisdom

บทนำ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหน่วยหนึ่งทางวัฒนธรรมเป็นรากเหง้าของสังคมที่สะท้อนพัฒนาการ และกระบวนการเอาตัวรอดของสังคมจากภัยธรรมชาติ การเมือง ความเชื่อ เพื่อให้สามารถดำรงชีพอยู่ในโลก ได้อย่างสงบสุขในกระบวนการพัฒนาความเจริญของ

สังคม วัฒนธรรมถือเป็นฐานสำคัญรองรับและส่งเสริม ให้สังคมพัฒนาได้ดี

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ของ ชุมชนที่ตกผลึกและเกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นมีรูปแบบที่มีความ

¹ อาจารย์ ประจำหลักสูตรสาขาวิชาภาษาไทย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

จำเพาะถิ่นและสะท้อนความรู้ในการสรรสร้างให้สังคมท้องถิ่นดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนดังเช่นภูมิปัญญาท้องถิ่นของอีสานที่มีการสะท้อนชั้นความรู้หลายลักษณะและมีเครื่องชี้วัดหลายวิธีที่จะสามารถบ่งบอกความรู้และความเข้าใจ ดังที่ กฤษณา ศรีธรรมมา (2552 : 118) ได้จำแนกลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น 5 ด้าน คือ ด้านคติความเชื่อ ด้านวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน ด้านอาหารพื้นบ้าน ด้านที่อยู่อาศัย และด้านศิลปหัตถกรรมจากผ้าอีสาน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานด้านวรรณกรรมอีสาน เป็นการนำเสนอรูปแบบของภาษาและวรรณกรรมอีสานซึ่งเป็นผลผลิตของปราชญ์ในท้องถิ่นที่ได้สร้างสรรค์เป็นภูมิปัญญาแสดงให้เห็นความรอบรู้ชีวิตอันได้จากประสบการณ์ภายใต้บริบททางสังคมและธรรมชาติสิ่งแวดล้อมของอีสาน สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตที่มีพลังมีคติสอนใจ ข้อห้าม ข้อแนะนำ ข้อปฏิบัติ ผูกขึ้นสืบทอดต่อเนื่องมารุ่นต่อรุ่น ภาษาและวรรณกรรมที่ผูกขึ้นเป็นบรรทัดฐานศีลธรรมและเป็นอนุสติที่มีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมพฤติกรรมและท่าทีในการต่อสู้ชีวิตของคนอีสาน สิ่งเหล่านี้จึงถือว่าเป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากประสบการณ์สั่งสมโดยแท้

เพลงกล่อมเด็กอีสานมีวิวัฒนาการมาจากการที่ผู้เลี้ยงใช้เสียงเอื้อนแล้วเด็กนอนหลับมีการร้องเป็นเรื่องราวเพื่อให้เด็กเพลิดเพลินและอีกทั้งการร้องก็มีลีลาชวนให้เด็กหลับง่ายขึ้นเนื้อเพลงสั้นยาวแตกต่างกัน ทั้งนี้ผลเนื่องจากการจดจำผู้ร้องอาจจดจำได้ไม่หมดและอาจจะเป็นด้วยเหตุว่าผู้ร้องมีความสามารถในการประพันธ์จึงแต่งเสริมทำให้เนื้อเพลงยาวมากยิ่งขึ้นโดยมีลักษณะเนื้อหาและท่วงทำนองแตกต่างกันบ้างตามชาติพันธุ์นั้นๆ โดยเฉพาะจังหวัดสกลนคร ซึ่งมีประชากรหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไท และไทย้อเป็นเขตพื้นที่พหุวัฒนธรรมที่หลากหลายด้วยชาติพันธุ์ ความเชื่อและพิธีกรรม

เพลงกล่อมเด็กยังสะท้อนลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นแฝงเร้นในเนื้อเพลงเพื่อเป็นบทบันทึกทางสังคมที่สามารถอธิบายลักษณะวัฒนธรรม

ของสังคมพื้นฐานได้เป็นอย่างดี ด้วยเอกลักษณ์ที่เพลงกล่อมเด็กเป็นเพลงที่ร้องขับกล่อมในครอบครัวผู้ขับกล่อมจึงหยิบยกเรื่องราวการใช้ชีวิตประจำวันทั้งการดำรงชีวิต ที่แฝงเร้นในเนื้อร้องเพลงกล่อมเด็กกรรมเรียกว่าภูมิปัญญาเพลงกล่อมเด็ก ซึ่งเพลงกล่อมเด็กในแต่ละเพลงล้วนมีเนื้อหาและเรื่องราวอุดมไปด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แฝงคติธรรมคำสอนของบรรพชนชาวอีสานซึ่งสามารถขัดเกลาจิตใจของผู้คนในสังคมให้มีคุณธรรมและจริยธรรม อยู่ร่วมกันอย่างผาสุก

จากเหตุผลข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาวิจัยเพลงกล่อมเด็กหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดสกลนคร เพื่อศึกษาว่าเพลงกล่อมเด็กเหล่านี้มีภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างไรที่บันทึกผ่านบทเพลงสู่เด็กหรือผู้รับฟังได้เป็นอย่างดีมีการใช้ภาษาที่สะท้อนความเป็นวรรณศิลป์ซึ่งเป็นภูมิปัญญาด้านภาษาของเพลงกล่อมเด็กว่าได้บันทึกเรื่องราว คติธรรม แนวคิด หรือการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นการศึกษาที่ชี้ให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานจากเพลงกล่อมเด็กอันเป็นการศึกษาและนำเอาองค์ความรู้เหล่านี้ไปเผยแพร่ให้คงอยู่ในสังคมอีสานสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานจากเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไทและไทย้อในเขตจังหวัดสกลนคร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. ด้านเนื้อหา เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานจากเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไท และไทย้อ ในเขตจังหวัดสกลนคร ผู้วิจัยศึกษาภูมิปัญญาดังนี้

- 1.1 ภูมิปัญญาด้านภาษา ได้แก่ การใช้คำ ภาพพจน์ และโวหาร

1.2 ภูมิปัญญาด้านสังคม ได้แก่
ชุดความรู้ทางสังคมที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก

2.ด้านข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดที่มาของ
ข้อมูลโดยกำหนดจากกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตจังหวัด
สกลนคร จากกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไทและ
ไทย้อเพราะถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่ยังคงดำรง
วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของตนเองได้

วิธีการดำเนินการวิจัย

มีวิธีการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน
ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารและ
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและเก็บรวบรวมวรรณกรรมด้วย
การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากกลุ่ม
ชาติพันธุ์ในกลุ่มเป้าหมาย

ขั้นตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลโดย
แบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ

2.1 ภูมิปัญญาด้านภาษา
ได้แก่ การใช้คำ ภาพพจน์ และโวหาร

2.2 ภูมิปัญญาด้านสังคม ได้แก่
ชุดความรู้ทางสังคมที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็ก

ขั้นตอนที่ 3 การสรุปผล อภิปราย
ผลและข้อเสนอแนะ

ขั้นตอนที่ 4 ผู้วิจัยนำเสนอการวิจัย
เป็นบทความวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานด้านภาษาจาก
เพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไทและ
ไทย้อ ในเขตจังหวัดสกลนคร ดังนี้

1. การประพันธ์เพลงกล่อมเด็กในเขต
จังหวัดสกลนคร จำแนกกลุ่มรูปแบบการประพันธ์ของ
เพลงกล่อมเด็กจำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) เพลงกล่อมเด็ก
ที่มีการส่งสัมผัสท้ายวรรค เพลงกล่อมเด็กอีสานบาง
เพลงมีลักษณะการส่งสัมผัสที่ท้ายวรรคในบทนั้นๆ

ซึ่งเป็นลักษณะการใช้คำประพันธ์คล้ายร้อยกรอง
มีจำนวนคำในแต่ละวรรคไม่คงที่ 2) เพลงกล่อมเด็กที่
มีลักษณะสัมผัสคล้ายกาพย์กลอน เพลงกล่อมเด็ก
อีสานมีลักษณะสัมผัสที่มีฉันทลักษณ์เป็นกาพย์กลอน
ของอีสาน จำแนกได้ดังต่อไปนี้ 2.1) เพลงกล่อมเด็กที่
มีลักษณะคล้ายกาพย์อีสาน ชนิด 4 คำคือ เพลงกล่อม
เด็กที่มีลักษณะคล้ายกาพย์อีสาน ในแต่ละวรรคจำนวน
4 คำ 2.2) เพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะคล้ายกาพย์ชนิด
5 คำคือ เพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะเป็นกาพย์อีสานซึ่ง
ในแต่ละวรรคมีคำระหว่าง 5-6 คำ มีการส่งสัมผัส
ระหว่างวรรคแต่ไม่มีบังคับคั่นที่ชัดเจน และ
2.3) เพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะคล้ายฉันทลักษณ์กาพย์
ชนิด 7 คำคือ เพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะคล้ายกาพย์
ในแต่ละวรรคมีคำจำนวน 7-8 คำ มีการส่งสัมผัส
ระหว่างวรรคแต่ไม่มีบังคับคั่นที่ชัดเจน และ 3) เพลง
กล่อมเด็กที่ไม่มีการส่งสัมผัสระหว่างวรรคคือ เพลงที่
ไม่มีการส่งสัมผัสระหว่างวรรค แต่อาศัยการถ่วงเสียง
วรรณยุกต์แทน

2. การใช้คำ เพลงกล่อมเด็กอีสานมี
ลักษณะการใช้คำที่แสดงถึงภูมิปัญญาการใช้ภาษาที่มี
ความงดงามเป็นวรรณศิลป์ โดยมีลักษณะการใช้คำ
ดังต่อไปนี้

2.1 การใช้คำซ้ำ คือการใช้คำที่มีรูป
และความหมายเหมือนกันมาเรียงไว้ติดกันเพื่อให้เกิด
ความงามด้านเสียงหรือเพื่อย้ำให้ความหมายชัดเจน
ยิ่งขึ้น พบว่ามี 2 ลักษณะ ได้แก่ 1) การซ้ำคำ คือ การ
ใช้คำเพื่อเน้นย้ำในระดับคำให้เกิดความชัดเจนและให้
เนื้อหาที่มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จากที่กล่าวมาข้างต้น
พบว่า มีรูปแบบการใช้ภาษาที่ใช้คำซ้ำที่มีความสัมพันธ์
ในการแสดงความหมายของคำ คือ 1.1) การใช้คำซ้ำ
เพื่อเน้นย้ำความสำคัญ 1.2) การใช้คำซ้ำเพื่อบอกการ
ลดลง (เวลา) 1.3) การใช้คำซ้ำเพื่อบอกความเข้มข้น
และ 1.4) การใช้คำซ้ำเพื่อแสดงความเบาบางของความ
หมาย 2) การซ้ำความเป็นการใช้คำซ้ำในระดับข้อความ
หรือกลุ่มคำ เพื่อเน้นย้ำให้เกิดความเข้าใจของเนื้อหา
ในเพลงกล่อมเด็กมากยิ่งขึ้น

2.2 การใช้คำซ้อน คือ การใช้คำที่มีความหมายคล้ายกัน คล้อยไปตามกันหรือต่างกัน มาวางชิดกันเพื่อเน้นความหมายให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น มีปรากฏการใช้คำซ้อน คือ

2.2.1) การซ้อนระหว่างคำนามกับคำนาม คือ เป็นรูปแบบของคำซ้อนระหว่างคำนามกับคำนามเพื่อให้เกิดความหมายหรือเน้นย้ำคำชัดเจนมากยิ่งขึ้น จำแนกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 1. คำนามซ้อนคำนาม จำนวน 2 คำ 2. คำนามซ้อนคำนาม จำนวน 3 คำ และ 3. คำนามซ้อนคำนาม จำนวน 4 คำ

2.2.2) การซ้อนระหว่างคำกริยากับคำกริยา คือ การซ้อนคำระหว่างคำกริยากับคำกริยาเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการสื่อสารให้ดียิ่งขึ้น พบว่าสามารถจำแนกคำซ้อนระหว่างคำกริยากับคำกริยาเป็น 2 ระดับ คือ 1. คำกริยาซ้อนคำกริยา จำนวน 2 คำ และ 2. คำกริยาซ้อนคำกริยา จำนวน 3 คำ

2.2.3) การซ้อนระหว่างคำวิเศษณ์กับคำวิเศษณ์ คือ การซ้อนคำระหว่างคำวิเศษณ์กับคำวิเศษณ์ในเพลงกล่อมเด็กเพื่อให้เกิดความสมบูรณ์พบว่ามีการใช้คำวิเศษณ์ซ้อน คำวิเศษณ์ในระดับการซ้อน 2 คำ

3. การใช้ภาพพจน์ (Figure of Speech) มีปรากฏการใช้ภาพพจน์แสดงถึงความสามารถในการเลือกสรรใช้ภาษาที่มีพลังสื่อความหมายที่เด่นชัด ลึกซึ้งและไพเราะ ความงดงามทางด้านภาพพจน์นั้น มีความสัมพันธ์ต่อการขับกล่อมและการสร้างจินตภาพให้แก่เด็ก จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่ามีการใช้ภาษาภาพพจน์จำนวน 6 ชนิด ดังต่อไปนี้

3.1 การใช้ภาพพจน์อุปมา (Simile) พบว่า มีการใช้ภาพพจน์อุปมา เพื่อยกตัวอย่างเปรียบเทียบให้เกิดความงามด้านภาษาและเสียงเป็นสำคัญมีการใช้ภาษาเพื่อเปรียบเทียบในลักษณะการใช้ภาษาภาพพจน์โดยอาศัยคำเชื่อมในลักษณะ

ที่เรียกว่า อุปมา เพื่อเสริมความเข้าใจในเนื้อหาเพิ่มมากขึ้นดังตัวอย่าง

“นอนสาหล่าหลับตาแม่งล่อม
นอนตื่นแล้วจิ้งลูกกินนม
กินนมไผ่ปานนมแม่
กินนมแม่มันแซบมันหวาน...”

(ทองดี แก้วฝ้าย. ไทลาว : 2555)

ถอดความว่า

นอนเถิดลูกรักหลับตาแม่จะกล่อม
ตื่นแล้วจึงมากินนม กินนมใครไม่เท่านมแม่ เพราะกิน
นมแม่แสนจะมันหวาน

3.2 การใช้ภาพพจน์อุปลักษณะ (Metaphor) ปรากฏในเพลงกล่อมเด็กทั้งที่มีคำเชื่อมและไม่ใช้คำเชื่อมในการเปรียบเทียบ จากการศึกษาพบว่ามีการใช้อุปลักษณะ 2 แบบ คือ การเปรียบเทียบโดยไม่ใช้คำเชื่อมและการเปรียบเทียบโดยใช้คำเชื่อม การเปรียบเทียบทั้ง 2 แบบนั้นเป็นลักษณะของภูมิปัญญาด้านภาษาที่สรรสร้างขึ้นเพื่อกระบวนการสื่อสารที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

“...นอนสาหล่าหลับตาแก้วแก่น
แม่ฮักเจ้าคือดั่งแม่แตน
แม่กะแพงเจ้าคือดั่งหน่วยไข่
เลี้ยงใหญ่แล้วประกอบสิ่งหากิน...”

(อินทวงษ์ จามน้อยพรม. ไทโย : 2555)

ถอดความว่า

นอนเสียลูกรักหลับตาเถิดลูก แม่รัก
เจ้าเหมือนดั่งตัวแตน แม่หวงแหนเจ้าเปรียบเหมือน
ไข่ เลี้ยงให้เป็นผู้แล้วประกอบอาชีพเลี้ยงตน

3.3 การใช้ภาพพจน์บุคลาธิษฐาน (Personification) พบว่า เพลงกล่อมเด็กอีสานมีรูปแบบการใช้ภาษาภาพพจน์เพื่อเปรียบเทียบอาการของมนุษย์กับสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์เพื่อความบันเทิงและเพื่อความขบขันของเนื้อหาที่ใช้ขับร้อง นอกจากนี้ยัง

เป็นการแสดงถึงความสามารถในการใช้คำแทนมนุษย์ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งด้านภาษาที่มีสรรคำให้เกิด ภาพพจน์จนนำไปสู่กระบวนการสื่อสารได้อย่างเหมาะสมดังตัวอย่าง

“...เตาะลิ่งดิ่งกะควายน้อยสี่ซอ

อมบักนัดกะแขวนคอเด็กน้อย

ปะอี่จ้อยกะไว้ท่งนาฮี

ปะอี่สี่กะไว้ท่งนาหว่าน...”

(อ่อนแก้ว ศรีสร้อย. ไทโย้ย: 2554)

ถอดความว่า

เสียงควายน้อยสี่ซอ อมสัปนแขวน
คอเด็ก ที่นั่งจ้อยไว้ท่งนายาว ที่นั่งสี่ไว้ท่งนาแปลง
เพาะ

3.4 การใช้ภาพพจน์อธิพจน์ (Hyperbole) เป็นลักษณะการกล่าวเกินจริงซึ่งปรากฏในเพลงกล่อมเด็กเพื่อใช้น้ำหนักให้เกิดน้ำหนักในการสื่อสาร เพื่อสร้างความหวังให้มีความชัดเจนในจุดหมายที่หวังไว้ ดังตัวอย่าง

“...บักหัวลิงแม่สี่ให้กินหวาน

ยอดบักตาลกะสิมาจิมแจ้ว

กลับมาแล้วสิมาอุ้มลูกหล่า

กลับจากนาสิพาควายเข้าคอก...”

(สมาน แก้วฝ้าย. ไทลาว : 2555)

ถอดความว่า

มะหัวลิงเอาไว้กินรสหวานยอดต้นตาล
เอามากินแกลมน้ำพริก กลับมาแล้วจะมาอุ้มลูกกรัก
กลับจากทุ่งนาจะพาควายเข้าคอก

3.5 การใช้ภาพพจน์ปฏิพากย์ (Paradox) พบว่ามีรูปแบบการใช้ภาพพจน์ปฏิพากย์ เพื่อให้ความบันเทิงแก่ผู้ฟังและแสดงถึงความสามารถด้วยการกล่าวสิ่งที่อยู่ตรงข้ามเพื่อใช้เปรียบเทียบหรือเน้นย้ำประโยคหรือข้อความให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้นดังตัวอย่าง

“...แจนแวนเอ่ยเห็นควายเฮาบ
เห็นบ่แพ้จั่งสิแมนโตโต
เหลียวไปไกลท่งเลท้งตุ้
ขาหนึ่งคู้ขาหนึ่งเหยียดชอย...”

(สำรอง ปฏิโชติ. ไทลาว : 2555)

ถอดความว่า

(นก) แจนแวนเอ่ยเห็นควายเราไหม
(นกตอบ) เห็นอยู่แต่ไม่รู้ตัวไหนมีทั้งเขาเลมทั้งเขาทุ้
(การชี้ควาย) ให้เอาขาหนึ่งคู้ขึ้นขาข้างหนึ่งเหยียด
ชอยออก

3.6 การใช้ภาพพจน์สัทพจน์ (Onomatopoeia) ปรากฏในการใช้ภาพพจน์นี้ในเพลงกล่อมเด็กซึ่ง สะท้อนถึงความสามารถเลียนเสียงธรรมชาติ เสียงสัตว์ เสียงคน หรือเสียงที่เกิดจากปรากฏการณ์ต่างๆ เพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจในเนื้อหาหรือเรื่องที่ฟังมากยิ่งขึ้นดังตัวอย่าง

“...ผ่าบ่แอมแมวเป่าสิเขียนตา

แมวโพงเป่าสิขบกันม่าวมาว

แม่สิฝันเชือกคาวไปคองคองแมว

กุดกรู ๆ กะหว่านาข้าวกำค่า...”

(ทองดี แก้วฝ้าย. ไทลาว : 2555)

ถอดความว่า

ผ่นบ้านไม่มุงแมวปาจะช่วนตา
แมวปาจะมากัดกันเสียงแม่จะฝันเชือกใหญ่ไว้คล้อง
คองคองเสียงกรู ๆ ที่ทุ่งนาปลูกข้าวเหนียวดำ

4. การใช้โวหาร ปรากฏมีการใช้โวหารในเนื้อเพลงกล่อมเด็กที่สะท้อนรูปแบบการใช้โวหารในเพลงกล่อมเด็กดังต่อไปนี้

4.1 การใช้โวหารแบบบรรยาย
โวหารเป็นการแสดงถึงความสามารถในการใช้ภาษาบรรยายให้รายละเอียดแก่ผู้ฟังอย่างชัดเจน มีการบรรยายวิถีชีวิตชุมชน การบรรยายเหตุการณ์เป็นการบรรยายเหตุการณ์ต่าง ๆ และการบรรยายการเลี้ยง

ลูกเป็นการบรรยายถึงภาระการเลี้ยงลูกที่มีความ
ทุกข์ยากเพียงใด ดังตัวอย่างการบรรยายวิถีชีวิต
ชุมชน

“แม่ไปไฮ่กะได้ไ่โก่มาหา
แม่ไปนากะได้ปลามาป้อน
แม่เลี้ยงม่อนในป่าสวนมอน
นอนสาเต้อลูกหล่าหลับตาแม่สิกล่อม...”

(เพ็ง แก่นจำปา. ไทลาว : 2555)

ถอดความว่า

แม่ไปท้องไร่ทุ่งนาเอาไ่โก่และปลามา
ป้อน แม่เลี้ยงไหมในสวนต้นหม่อนนอนเสียลูกรัก
หลับตาแม่จะกล่อม

4.2 การใช้โวหารแบบพรรณนา

โวหาร เพลงกล่อมเด็กอีสานพบว่ามีการใช้ภาษาแบบ
พรรณนาโวหาร เพื่อพรรณนาความรู้สึกภายในของ
ผู้ขับกล่อมไปยังผู้ฟัง โดยมีการพรรณนาแสดงภาวะ
อารมณ์ความรู้สึก คือการพรรณนาความหวัง
การพรรณนาความทุกข์ยากในชีวิต และการพรรณนา
เพื่อให้เกิดความขบขัน ดังตัวอย่างการพรรณนาความ
ทุกข์ยากในชีวิต

“เด็กอ่อนนอนมันลุกมันตื่น
ลูกน้อยให้งมีไ่กระบอง
เสียงทมทมซึ่เยี้ยวใส่แม่
เลี้ยงลูกน้อยมันยากมันชา
พออยากป่าลูกผิวไปบวช
สร้างผนวชในศาสนา...”

(น้อย ชูดปา. ไทลาว : 2555)

ถอดความว่า

ตอนดึกลูกตื่นขึ้นมาร้องไห้ พ่อแม่
ต้องลุกขึ้นมาจุดขี้ไต้เพื่อ ดูเจ้า เสียงร้องไห้ดังไปทั่วทั้ง
ยังขับถ่ายอุจจาระปัสสาวะราดใส่พ่อแม่ การเลี้ยงลูก
จึงเป็นเรื่องยากจนทำให้อยากหนีไปบวชเสียเลย

4.3 การใช้โวหารแบบสาธกโวหาร

เพลงกล่อมเด็กอีสานปรากฏการใช้ภาษาแบบสาธก
โวหารเพื่อสะท้อนเหตุการณ์เหล่านั้นเป็นอุทาหรณ์แก่
ผู้ฟัง การยกเหตุการณ์ต่างๆ นั้นจำแนกได้ 3 แบบ คือ
การสาธกโดยใช้สำนวนมีการใช้ภาษา การสาธกโดย
ใช้เหตุการณ์ เป็นการใช้ภาษาเพื่อการยกเหตุการณ์
ให้เป็นแบบอย่าง การสาธกโดยใช้วรรณกรรมดัง
ตัวอย่างการสาธกโดยใช้วรรณกรรมเรื่องขุนทิงขุนเทือง

“นอนสาหล่าอำคาแม่สิกล่อม

นางจันคานนถน้อยนอนแล้วอย่าแอ้วนอน

นอนสาหล่าอนป่าด้านดง

แม่สิเข้าป่าไม้หามันมาสู่

บให้ลูกน้อยนอนแล้วอย่าแอ้วนอน

นอนสาหล่าสายใจลูกแม่”

(กันตรี พาดา. ผู้ไท : 2555)

ถอดความว่า

นอนเสียเถิดลูกหลับตาแม่จะกล่อม

นางจันคานนอนแล้วอย่างแอแง นอนเสียเถิดลูกนอน
ในป่าไม้ แม่จะเข้าป่าไม้เพื่อหาหามันมาฝากไม่ให้ลูก
หิวนอนแล้วอย่างแอแงเลย

4.4 การใช้โวหารแบบเทศนาโวหาร

มีการใช้ภาษาที่แสดงถึงโวหารแบบเทศนาโวหาร
ในลักษณะคำสอน โดยเน้นสั่งสอนให้เกิดความรู้จัก
รับผิดชอบชีวิต ซึ่งปรากฏว่ามีการใช้ภาษาแบบเทศนา
โวหารที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาการเลือกสรรภาษา
เพื่อสอนบุตรหลานที่ฟังเพลงขับกล่อมให้เป็นคนดี
ปฏิบัติตามแนวคุณธรรมจริยธรรมโดยเน้นความ
“กตัญญูกตเวทิต์” เพื่อเน้นย้ำให้บุตรหลานจดจำเป็น
สิ่งสำคัญดังตัวอย่าง

“...เจ้าใหญ่มาให้เจ้าไปไหว้

ครั้งเป็นชายให้เจ้าไปบวช

ไต่ยงยวดในศีลในธรรม

ไต่จำนาคูณพ่อคุณแม่

พอไต่แก่ตั้งขึ้นสวรรค์”

(น้อย ชูดปา. ไทลาว : 2555)

ถอดความว่า

เมื่อเจ้าเติบโตในหน้าที่การงานให้รู้
เป็นผู้ว่านอนสอนง่าย หากเป็นผู้ชายขอให้บวชแล้ว
เคร่งครัดในข้อวัตรปฏิบัติ และกตัญญูรู้คุณพ่อแม่
นำพาท่านให้อยู่สุขสบาย

4.5 การใช้โวหารแบบอุปมาโวหาร
เพลงกล่อมเด็กมีการใช้โวหารเปรียบเทียบโดยยก
ข้อความประกอบเพื่อการเปรียบเทียบที่มีความ
ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเน้นการเปรียบเทียบเพื่อเน้นย้ำให้
เกิดความชัดเจนต่อการบอกเล่าให้เด็กฟังในเนื้อเพลง
กล่อมเด็ก ซึ่งเป็นภูมิปัญญาในการใช้ภาษาที่มีความ
สำคัญต่อการเรียนรู้ของเด็กเป็นสำคัญทั้งยังช่วยให้
เด็กเข้าใจการสื่อสารได้ง่ายมากยิ่งขึ้นดังตัวอย่าง

“...แม่ไปนาหยังบ่ทันฮอด

แม่มาฮอดแล้วเจ้าจั่งกินนม

เจ้าหน้าปูลูดอู่สายคอค

นอนกะทอยาฮ้างสมแม่เลี้ยงเจ้าใหญ่มา”

(ละแมน นันทะวงค์. ไทโย้ย : 2555)

ถอดความว่า

แม่ไปทุ่งนาหยังมาไม่ถึง หากมาถึงแล้ว
ลูกค่อยกินนม นอนในตะกร้าใส่ยาพุงนี่ละเพราะมี
เพียงแม่เลี้ยงเจ้าเติบโตใหญ่ไม่มีพ่อ

ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานด้านภาษาที่
ปรากฏในเพลงกล่อมเด็กนั้นชี้ให้เห็นถึงความสามารถ
ในการประพันธ์และความสามารถในการสรรคำ
เพื่อใช้ในการสื่อสาร ความสามารถในการใช้คำเหล่านี้
เป็นเครื่องบ่งชี้ได้ชัดเจนถึงประสิทธิภาพในด้านภาษา
ของกลุ่มชาติพันธุ์เป้าหมาย และยังสะท้อนให้เห็น
ถึงกระบวนการหรือกลวิธีสำคัญที่สื่อด้านบทเพลง
นำชุดอารมณ์ความรู้สึกไปยังผู้ฟังโดยผ่านภาษาและ
ท่วงทำนอง องค์ความรู้เหล่านี้เองเป็นภูมิปัญญา
ด้านภาษาที่เป็นความชำนาญและเกิดความงดงาม
อย่างเหมาะสมและควรค่าแก่การอนุรักษ์สืบต่อไป
ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานด้านสังคมจากเพลงกล่อมเด็ก

กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไท และไท้อ ในเขต
จังหวัดสกลนคร ดังนี้

1. ศาสนาเป็นสถาบันที่มีบทบาทสำคัญ
ต่อสังคม ซึ่งมีส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคม และ
เป็นแนวคิดสำคัญที่จะพัฒนาให้สังคมก้าวไปสู่ความ
เจริญได้เป็นอย่างดีดังที่ กฤษฎา ศรีธรรมมา (2552 :55)
กล่าวว่า ศาสนาทำหน้าที่เป็นกรอบทางสังคมที่คอย
ขัดเกลาผู้คนให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์จำแนกได้
3 กลุ่ม ดังนี้

1.1 ศาสนาพุทธเป็นศาสนาสำคัญ
ที่เผยแพร่ทั่วไปในภาคอีสานในจังหวัดสกลนครเอง
ปรากฏหลักฐานมากมายทางศาสนา ทั้งศาสนาเถรวาท
ศาสนาวัถุ และพุทธบริษัท จนกล่าวได้ว่า จังหวัด
สกลนครเป็นศูนย์กลางสำคัญทางพุทธศาสนาเพราะ
พระสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่พระศาสนา
โดยเฉพาะพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต ได้สมณนามว่า
เป็นพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาของประเทศไทย
จังหวัดสกลนครจึงอุดมด้วยแนวคิดสำคัญทางพุทธ
ศาสนาและได้บันทึกแนวคิดสำคัญทางพุทธศาสนาไว้
ในเพลงกล่อมเด็กดังต่อไปนี้

1.1.1 แนวคิดเรื่องอานิสงส์
ของการอุปสมบทเป็นแนวคิดทางพุทธศาสนาซึ่งกล่าว
ถึงการที่ชายเมื่ออายุครบที่จะอุปสมบทได้ (ประมาณ
20 ปี) ต้องเข้าพิธีอุปสมบทเป็นพระในพุทธศาสนา
โดยเชื่อว่าหากอุปสมบทแล้ว จะทำให้บิดามารดาได้
รับอานิสงส์มาก บ้างก็กล่าวว่าสามารถนำพาให้บิดา
มารดาขึ้นสู่สวรรค์หลังจากเสียชีวิตแล้วได้ ด้วยความ
ยึดมั่นในอานิสงส์เหล่านี้จึงมีแนวคิดที่จะให้บุตรชาย
อุปสมบทในพุทธศาสนา ดังตัวอย่าง

“เลี้ยงลูกน้อยจั่งแมนยากแมนชา
คิดไปมาและอยากหนีไปบวช
เออ ฮะ เอ้อ ฮะ เอ้อ ฮะเอ้อ
เจ้าใหญ่มาให้เจ้าไปบวช
ไปทรงผนวชทางศีลทางธรรม”

(เพ็ง แก่นจำปา. ไทลาว : 2555)

ถอดความว่า
เลี้ยงลูกแสนจะทุกข์ยากลำบากจน
ทำให้อยากหนีไปบวช ดังนั้นเมื่อเจ้าเดิบโตให้บวชอยู่
ในศีลธรรมที่ดีงาม

1.1.2 แนวคิดเรื่องการทำบุญเป็นแนวคิดหนึ่งทางพุทธศาสนาที่เน้นการ
อบรมบ่มเพาะให้ทำบุญเพื่อผลตอบแทนตามอุดมคติ
ที่ตนเองได้เข้าใจ ศาสนาพุทธเชื่อว่าบุคคลสามารถ
ทำบุญเพื่อสะสมไว้ให้ตนเองมีความสุขหรือเพื่อให้
จิตวิญญาณตนเองพ้นทุกข์ได้ง่ายขึ้น การทำบุญเป็น
ภูมิปัญญาด้านสังคมที่ช่วยส่งเสริมให้คนปฏิบัติตาม
ศาสนธรรม การใช้เรื่องการทำบุญในทางพุทธศาสนา
มาเป็นเครื่องขัดเกลาจิตใจเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกัน
ในสังคมได้อย่างปกติสุขดังตัวอย่าง

“แมนผู้ชายให้เจ้าไปบวช
ให้ยิ่งยวดในศีลในธรรม
ให้จำนัญคุณคุณแม่
พอได้แก๊งขึ้นสวรรค์”

(สำรอง พรหมทอง. ไทลาว : 2554)

ถอดความว่า
หากเป็นผู้ชายให้บวชและเคร่งครัด
ในศีลธรรมซัก จงให้ท่านได้ขึ้นสวรรค์

1.2 ศาสนาพราหมณ์ เป็นศาสนา
หนึ่งที่เข้ามาแพร่กระจายในภาคอีสาน รูปแบบแนวคิด
ของศาสนาพราหมณ์ที่มีอิทธิพลต่อภูมิปัญญาด้าน
สังคมของชาวอีสาน คือ แนวคิดเรื่องขวัญ ซึ่งปัจจุบัน
แนวคิดเรื่องขวัญนั้นได้ผสมผสานกับแนวคิดทางพุทธ
ศาสนาและลัทธิผีอย่างกลมกลืน “ขวัญ” เป็นรูปแบบ
หนึ่งของความเชื่อที่มีจุดเริ่มต้นมาจากที่ใดไม่
ทราบแน่ชัดแต่ผู้ประกอบพิธีสู่ขวัญนั้นเรียกว่า
หมอพราหมณ์ซึ่งมักนิยมเรียกตามการประกอบพิธีว่า
หมอสูตร หรือ หมอสูตรขวัญ ดังตัวอย่าง

“...ครั้งกลับจากไ้แม่กะเอ็นขวัญมา
กลับจากนาแม่กะเอ็นขวัญเต้า

เอ็นเอาขวัญลูกเต้ามาเข้าอยู่คิง
ครั้นเที่ยวทางท่งกะถึกแดดชวนอ่อน
เที่ยวทางดอนกะถึกลมขวัญลุ่ม...”

(เชื่อง น้อยเมืองโพน. ผู้ไท : 2555)

ถอดความว่า

ครั้งกลับจากท่งแม่ก็เรียกขวัญมาสู่กายเรียกเอาขวัญ
มากลับจากทุ่งนาแม่ก็เรียกขวัญมาสู่กายเรียกเอาขวัญ
ลูกมาอยู่ในร่างกาย หนทางผ่านทุ่งนาถูกแสงแดดขวัญ
อ่อนแรงในที่ดอนขวัญถูกลมปะทะก็ล้าลุ่ม

1.3 ลัทธิการนับถือผี เป็นรูปแบบ
ความเชื่ออีกรูปแบบหนึ่ง ซึ่งเข้าใจว่ามีมาก่อนศาสนา
อื่น ๆ จะเผยแพร่เข้ามาในท้องถิ่น ภายหลังเมื่อมีแนวคิด
จากศาสนาและลัทธิอื่นเข้ามาในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ใน
เขตจังหวัดสกลนครก็ได้ผสมผสานเข้ากับการนับถือ
ผีสงของตนเองได้อย่างกลมกลืน เพลงกล่อมเด็ก
สกลนครได้นำเอาการนับถือผี และการเชื่อเรื่องผีมา
เป็นกุศโลบายในการอุ้มเด็กนอนหลับเพราะความ
กลัว รูปแบบเหล่านี้ได้สะท้อนชื่อผีไว้ในบทเพลง
ดังตัวอย่าง

“ฝีกองกอยกะสีมาหาเจ้า
ผีพรายเฒ่าทั้งผีเข้าผีโพง
ผีคอนโคงกะสีได้มาแห้ว
อ้อ ฮี อ้อ ฮี อ้อ ฮี อ้อ...”

(นงคราญ พลไชย. ผู้ไท : 2554)

ถอดความว่า

ฝีกองกอยผีพรายเฒ่าผีป่าผีพงผีแบก
โคงศพก็จะมาหาลูก นอนเสียเถิด

2. ประเพณี

ประเพณีมีความสัมพันธ์แนบแน่น
กับชีวิตความเป็นอยู่การทำมาหากิน ความสนุกสนาน
รื่นเริง การพบปะสังสรรค์ของคนในกลุ่มซึ่งอาจเป็นใน
หมู่ญาติพี่น้องหรือกลุ่มชนในท้องถิ่นนั้นๆ การศึกษา
ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานจากเพลงกล่อมเด็กหลากหลายกลุ่ม

ชาติพันธุ์ในเขตจังหวัดสกลนครในครั้งนี้ พบว่า เพลงกล่อมเด็กมีการบันทึกประเพณีเป็นภาพสะท้อนทางสังคมอย่างหนึ่งที่สามารถอธิบายได้ว่าสังคมจังหวัดสกลนครมีภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานที่อยู่ในรูปแบบของการจัดกิจกรรมที่เรียกว่า ประเพณี ปรากฏจำนวน 3 ประเพณี ดังต่อไปนี้

2.1 การลงช่วงเข็นฝ้าย การลงช่วงเข็นฝ้ายจึงเป็นรูปแบบของงานหัตถกรรมและการสานสัมพันธ์ไมตรีของคนในชุมชน สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน (2542: 555-558) กล่าวว่า การปั่นฝ้ายให้เป็นเส้นด้ายนี้ชาวอีสานเรียกว่า “เข็นฝ้าย” รูปแบบการเข็นฝ้ายของหญิงหม้าย (แม่หม้าย) หรือหญิงที่หย่าร้างกับสามี (แม่ฮ้าง) เป็นรูปแบบที่สะท้อนความสามารถในเชิงหัตถกรรมของสตรีในสังคมจังหวัดสกลนคร การเข็นฝ้ายที่สะท้อนในเพลงกล่อมเด็กนั้นเป็นการแสดงจุดประสงค์ที่ต้องการสร้างครอบครัว ซึ่ง สุณีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์ และกุลธิดา ท้วมสุข (2545: 31) กล่าวว่า การที่หญิงหม้ายจะมีพฤติกรรมที่เป็นการ “ให้ท่า” ผู้ชายก็เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมเพื่อความอยู่รอดของครอบครัว ซึ่งมีลักษณะเป็นคนนอกสังคมที่โดนขับออกจากสังคมดังตัวอย่าง

“...แก้วนอนแล้วแม่สิกวัย
แม่สิไปเข็นฝ้ายเดือนหงายเว้าผู้บ่าว
แม่สิไปหาพ่อน้ำมาเลี้ยงให้ใหญ่สูง”

(นคร จงรักษ์. ไทลาว : 2555)

ถอดความว่า

นอนหลับก่อนเถิดจะกล่อมไควให้
นอน แม่จะไปปั่นฝ้ายคืนวันเพ็ญเกี่ยวพาราสิเพื่อหา
พ่อแม่มาเลี้ยงเจ้าให้เติบโตมีหน้าที่การงานที่ดี

2.2 การบวชเป็นพระในพุทธศาสนา การบวชถือเป็นรูปแบบหนึ่งที่เกิดจากความเชื่อทางพุทธศาสนา ดังที่ เรวัต บังเกิดผล (2514: 4-5) กล่าวว่า การบวชขนาดหรือการอุปสมบทเป็นภิกษุ นั้น ทำให้เฉพาะผู้ชายที่มีอายุครบ 20 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป ความศรัทธาในอานิสงส์ของการบวชนั้นใช่เป็นเพียง

ภูมิปัญญาในการสร้างกุศโลบายให้คนสนใจใฝ่เรียนรู้อุทิศศาสนาแล้ว ยังเป็นบรรทัดฐานทางสังคมว่าชายในสังคมต้องผ่านพิธีการบวชแล้วเท่านั้นจึงจะได้รับการยอมรับให้สร้างครอบครัวได้ดังตัวอย่าง

“เจ้าใหญ่มาอย่าลืมนุ้แม่
แม่แม่หญิงให้เจ้าไปไหว
แม่ผู้ชายให้เจ้าไปบวช
ให้ยิ่งยวดในศีลในธรรม
ให้จำนำบุญคุณพ่อแม่
พอได้แก่ถึงขึ้นสวรรค์”

(สำรอง พรหมทอง. ไทลาว : 2554)

ถอดความว่า

เมื่อลูกเติบโตอย่าลืมนุ้พระคุณพ่อแม่
ถ้าเป็นผู้หญิงให้เคารพนอบน้อมหากเป็นผู้ชายให้เจ้า
บวช และเคร่งครัดในศีลธรรมเพื่อได้ชกุงให้ท่านได้ขึ้น
สวรรค์

2.3 การเทศน์มหาชาติประเพณี การเทศน์มหาชาติ ถือเป็นประเพณีสำคัญทางภาคอีสานซึ่งยึดถือปฏิบัติกันมานาน เนื้อหาที่ปรากฏในเพลงกล่อมเด็กกล่าวถึงตอนที่กัณหาและชาลี ว่าการที่ถูกชุกขอไปแล้วเดินทางข้ามป่าเขาได้รับความลำบาก เพราะเมื่ออดีตชาติได้ขี่วัวข้ามป่าเขา จนเมื่อถึงลำห้วยวัวพลัดล้ม ทั้งสองไข่มืดจนเลือดวัวไหลแดงเลือดไก่ไปทั่วท้องน้ำแห่งนั้น ดังตัวอย่าง

“เออ เอ้อเฮอะ เออ เฮอะ เออ
กัณหาชาลีก็เลยขี่วัวข้ามห้วยชันๆ
น้ำชุ่มๆ จัวอุ่นคุะลัดลม
สองเฒ่าเกะเลาตี กวาซีได้น้ำสีมา
บาดเลือดอาบย้อย สองคุ้แมนใส่ขา”

(โสภี ศรีสร้อย. ไทโย้ย : 2554)

ถอดความว่า

กัณหาชาลีก็เลยขี่วัวข้ามลำห้วยลาด
ชันมีลำน้ำสีชุ่มน้ำก็เลยพลัดล้มลง ทั้งสองก็เลยตีให้วัว
รีบข้ามน้ำจนขาขาวเป็นรอยบาดเลือดอาบทั่วทั้งขา

3. การปกครอง

การปกครองในสังคมชาวอีสานมีการพัฒนารูปแบบการปกครองทั้งทางการเมือง และการบ้าน (การปกครองในครอบครัวหรือชุมชนขนาดเล็ก) โดยเฉพาะการเคารพในระบบอาวุโสเป็นแนวคิดสำคัญของการปกครองบ้านในสังคมชาวอีสาน ที่เน้นการเคารพนับถือผู้อาวุโสว่าเป็นผู้รู้มากหรือผู้เกิดก่อนย่อมพบเห็นก่อน หรือมีประสบการณ์ที่เข้าใจโลกมาก่อนนั่นเอง ดังตัวอย่าง

“เจ้าใหญ่มาอย่าลืมนุ้ยคุณแม่
แม่มนแม่หญิงให้เจ้าไปไหว้
แม่มนผู้ชายให้เจ้าไปบวช
ให้ยิ่งยวดในศีลในธรรม
ให้จ่านำบุญคุณพ่อแม่
พ่อได้แก่ตั้งขึ้นสวรรค์”

(สำรอง พรหมทอง. ไทลาว : 2554)

ถอดความว่า

เมื่อลูกเติบโตอย่าได้ลืมพระคุณพ่อแม่ ถ้าเป็นผู้หญิงให้รู้จักเคารพนอบน้อมหากเป็นผู้ชายให้เจ้าบวชและเคร่งครัดในศีลธรรมเพื่อจะได้ชุกงูให้ท่านได้ขึ้นสวรรค์

ภูมิปัญญาด้านสังคมที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่าเพลงกล่อมเด็กเป็นบทบันทึกลำดับที่ช่วยเป็นแนวทางสำคัญให้รู้เห็นและเข้าใจพฤติกรรมทางสังคมในยุคที่มีการสร้างสรรค์เพลงกล่อมเด็กและยังเป็นการปลูกฝังและถ่ายทอดชุดความรู้ทางสังคมจากรุ่นสู่รุ่นด้วย เพลงเหล่านี้จึงนับเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งที่มีในเพลงกล่อมเด็กและเกิดประโยชน์ต่อการเชื่อมไปสู่พฤติกรรมและแนวทางปฏิบัติที่ดีงามเหล่านี้

สรุปผลการวิจัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานจากเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไท และไทย้อในเขตจังหวัดสกลนคร จำแนกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1.1 ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานด้านภาษา จากเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไท และไทย้อ ในเขตจังหวัดสกลนคร พบว่า เพลงกล่อมเด็กสะท้อนถึงความรู้ความสามารถอันแสดงถึงภูมิปัญญาด้านการประพันธ์ ใช้คำ การใช้ภาพพจน์ และการใช้โวหาร องค์ความรู้เหล่านี้เองเป็นภูมิปัญญาด้านภาษาที่เป็นความชำนาญและเกิดความงดงามอย่างเหมาะสมและควรค่าแก่การอนุรักษ์สืบต่อไป

1.2 ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานด้านสังคม จากเพลงกล่อมเด็กในเขตจังหวัดสกลนครพบว่า มีภาพสะท้อนสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของเพลงกล่อมเด็กที่นำเอาปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีลักษณะเป็นภูมิปัญญามานำเสนอในบทเพลง คือ ศาสนา ประเพณี และการปกครอง เป็นการปลูกฝังและถ่ายทอดชุดความรู้ทางสังคมจากรุ่นสู่รุ่นด้วยเพลงเหล่านี้ จึงนับเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งที่มีในเพลงกล่อมเด็กและเกิดประโยชน์ต่อการเชื่อมไปสู่พฤติกรรมและแนวทางปฏิบัติที่ดีงามเหล่านี้

อภิปรายผล

ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานจากเพลงกล่อมเด็กกลุ่มชาติพันธุ์ ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไท และไทย้อ ในเขตจังหวัดสกลนคร ซึ่งปรากฏ 2 ลักษณะคือ

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานด้านภาษา พบว่า เพลงกล่อมเด็กในเขตจังหวัดสกลนคร เป็นเพลงที่มีหลายรูปแบบ ทั้งที่มีลักษณะคำคล้องจองและไม่คล้องจอง โดยสามารถจัดกลุ่มลักษณะคำประพันธ์ตามแบบแผน ฉันทลักษณ์ร้อยกรองอีสานได้ จำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ 1) เพลงกล่อมเด็กที่มีการส่งสัมผัสท้ายวรรค 2) เพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะสัมผัสสัพทกลอนอีสาน ซึ่งจำแนกได้ 3 แบบ คือ เพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะคล้ายกาพย์ชนิด 4 คำ เพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะคล้ายกาพย์ชนิด 5 คำ และเพลงกล่อมเด็กที่มีลักษณะคล้ายฉันทลักษณ์กาพย์ชนิด 7 คำ และ 3) เพลงกล่อมเด็กที่ไม่มีการส่งสัมผัสระหว่างวรรค

ความเด่นชัดในการใช้คำเพื่อสื่อสารนั้นมีข้อน่าสังเกตว่าเพลงกล่อมเด็กมักมีการใช้คำซ้ำทั้งในระดับคำและกลุ่มคำ ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ บรุนแวนด์ (JanHaroldBrunvand. 1984:146-153 ; อ้างจากนุริยัน สาแล๊ะ. 2540 : 36-38) กล่าวไว้ว่าเพลงพื้นบ้านที่มีลักษณะเป็นเพลงลึริก (Lyrical Folksongs)แบบลึริกเทียมในประเภทเพลงพื้นบ้านทับทิม คือเป็นบทเพลงที่มีการใช้ภาษาวนซ้ำเพื่อให้เกิดเนื้อหาที่ต่อเนื่องและทับซ้อนกัน มุ่งแสดงความรู้สึกเน้นไปในทางบันเทิงใจ จรรโลงใจ หรือเน้นเนื้อหาในแง่บวกมากกว่าแง่ลบ

นอกจากนี้ภูมิปัญญาในการใช้คำภาพพจน์และโวหารยังเป็นความสามารถในการใช้ภาษาเหล่านี้แสดงถึงความสำคัญของเพลงกล่อมเด็กในการใช้ภาษาที่เป็นชุดความรู้ที่ให้ความสำคัญต่อการสรรคำเพื่อใช้ในเพลงกล่อมเด็กสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุณีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์ และกุลธิดา ท้วมสุข (2545) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่องเพลงกล่อมเด็กอีสาน พบว่า มีรูปแบบการใช้ภาษาที่มีความงดงามเป็นวรรณศิลป์แบบหนึ่งซึ่งแสดงให้เห็นได้อย่างเด่นชัด ข้อน่าสังเกตประการหนึ่งซึ่งเกิดจากกระบวนการวิจัย คือ ความไม่คงที่ของทำนองเพลงและเนื้อเพลงของผู้บอกข้อมูล รูปแบบเช่นนี้สะท้อนความสำคัญให้เห็นว่า เพลงกล่อมเด็กเป็นมุขปาฐะที่ยังคงการสืบทอดแบบดั้งเดิม คือ ไม่มีเกณฑ์ตายตัวและไม่สามารถฝึกสอนกันได้เว้นแต่เป็นการบอกกล่าวเล่าสู่กันฟัง

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานด้านสังคม จากเพลงกล่อมเด็กในเขตจังหวัดสกลนครพบว่า มีการใช้ภาษาที่แสดงถึงรูปแบบของภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสานด้านศาสนา และประเพณี ซึ่งเพลงกล่อมเด็กจึงได้บันทึกเรื่องราวเหล่านี้ไว้เพื่อให้เกิดการสืบทอด หรือแม้แต่การบันทึกไว้โดยไม่เจตนา ในด้านการปกครอง เพลงกล่อมเด็กอีสานได้อธิบายถึงลักษณะรูปแบบการปกครองที่ใช้ลำดับอาวุโสเป็นสำคัญเพื่อแสดงถึงความกตัญญูรู้คุณแก่ผู้อาวุโสซึ่งเป็นผู้รู้และเป็นผู้เลี้ยงดูบุตรหลาน สอดคล้องกับ อารุณ พันธุ์เสื่อ (2546)

ได้ทำการวิจัยเรื่อง เพลงกล่อมเด็กชาวไทยเขมรบ้านตาหยวก ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า เพลงกล่อมเด็กชาวไทยเขมรนั้นใช้ภาษาเขมรในการประพันธ์เพลง มีการใช้สำนวนและโวหาร พร้อมทั้งการใช้ภาพพจน์เพื่อแสดงถึงความรู้และความสามารถด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านภาษาได้เป็นอย่างดี ส่วนในด้านเนื้อหาปรากฏการเล่าเรื่องและการสะท้อนเรื่องราวผ่านการขับกล่อมเด็กและเป็นการบอกเล่าเรื่องราวสังคมให้คงอยู่สืบต่อไปได้เป็นภูมิปัญญาด้านสังคมของชาวอีสานซึ่งควรจะอนุรักษ์สืบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

- 1.1 จังหวัดสกลนครมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย สามารถเก็บข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เพื่อศึกษาตามแนวทางนี้ในประเด็นต่าง ๆ ได้
- 1.2 นอกจากเพลงกล่อมเด็กแล้ว จังหวัดสกลนครยังเป็นแหล่งข้อมูลทางวรรณกรรมพื้นบ้านที่ควรรวบรวม ศึกษา และสังเคราะห์ อาทิ การสวดสรภัญญ์ นิทานประจำเผ่า สำนวนประจำเผ่า เป็นต้น
- 1.3 การวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไท และไทย้อ เฉพาะในเขตจังหวัดสกลนคร ดังนั้นควรศึกษาเพลงกล่อมเด็กจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว ไทโย้ย ผู้ไท และไทย้อ ที่อยู่ในเขตแอ่งวัฒนธรรมสกลนคร หรืออื่น ๆ ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านั้นอาศัยอยู่ได้

เอกสารอ้างอิง

- กฤษฎา ศรีธรรมมา.(2552). ภูมิปัญญาท้องถิ่นอีสาน. มหาสารคาม : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
เชื่อง น้อยเมืองโพน. (2555, 3 กุมภาพันธ์) .
กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท.

- ชาร์ลส์เอฟคายส์. (2556). **อีสานนิยม : ท้องถิ่นนิยมในสยามประเทศไทย, รัตนาทิสกุล, แบล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มุลินนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.**
- ทองดี แก้วฝ่าย. (2555, 7 มีนาคม). **กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว. นคร จงรัก. (2555, 7 มีนาคม). กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว. นครราษฎร์. (2554, 28 ธันวาคม). กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท.**
- น้อย ขุดป่า. (2555, 10 มีนาคม). **กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว.**
- นุรีย์น สาและ. (2540). **รายงานการวิจัยเรื่อง เพลงกล่อมเด็กไทยมาลาญ : มรดกทางภาษาและวัฒนธรรมกลุ่มชนมาลาญ. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.**
- เพ็ง แก่นจำปา. (2555, 10 มีนาคม). **กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว.**
- กันตรี พาด. (2555, 3 กุมภาพันธ์). **กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท.**
- เรวัต บังเกิดผล. (2514). **พิธีบรรพชาอุปสมบท. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.**
- ละมั้น นันทะวงศ์. (2555, 1 มีนาคม). **กลุ่มชาติพันธุ์ไทโย้ย.**
- สมาน แก้วฝ่าย. (2555, 14 มีนาคม). **กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว.**
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน. (2542).
กรุงเทพฯ: มุลินนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาकारไทย พาณิชย์.
- สุนีย์ เลี้ยวเพ็ญวงษ์ และกุลธิดา ท้วมสุข. (2545).
รายงานการวิจัยเรื่อง เพลงกล่อมเด็กอีสาน. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำรอง ปฎิโชติ. (2555, 10 มีนาคม). **กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว.**
- สำรอง พรหมทอง. (2555, 14 มีนาคม). **กลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว.**
- โสภี ศรีสร้อย. (2554, 24 ธันวาคม). **กลุ่มชาติพันธุ์ไทโย้ย.**
- อ่อนแก้ว ศรีสร้อย. (2554, 24 ธันวาคม). **กลุ่มชาติพันธุ์ไทโย้ย.**
- อรุณ พันธุ์เสือ. (2546). **การศึกษาเพลงกล่อมเด็กชาวไทยเขมรบ้านตาหยวก ตำบลทุ่งหลวง อำเภอสวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ)**
- อินทวงษ์ จามน้อยพรม. (2555, 10 กุมภาพันธ์). **กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทโย้ย.**